

نگاهی به ترتیب رویکرد حرفه‌گرایی و توسعه حرفه‌ای

مؤلفان:

دکتر هادی پورشافعی، لیلا طالب‌زاده، ناهید آری

سرشناسه: پورشافعی، هادی (عضو هیأت علمی و دانشیار دانشگاه بیرجند) و
طالب زاده، لیلا و آرین، ناهید
عنوان و نام پدیدآور: نگاهی به تربیت: رویکرد حرفه‌گرایی و توسعه حرفه‌ای
مشخصات نشر: قم، عصر جوان، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری: ۲۸۰ ص، وزیری
شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۸۸۰۶ - ۷۵ - ۵
وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: تربیت - تدریس - توسعه حرفه‌ای
رده بندی کنگ: ۴۰ ن ۹ پ ۳ / ۱۰۲۵ LB
رده بندی بویی: ۲۹۷ / ۱

سندسنامه کتاب

عنوان:	نگاهی به تربیت: رویکرد حرفه‌گرایی و توسعه حرفه‌ای
مؤلف:	هادی پورشافعی، لیلا طالب زاده، ناهید آرین
ناشر:	عصر جوان
ناظر چاپ:	جواد عقیلی پور
طراح جلد و صفحه‌آرا:	محمود دهقانی
نوبت و تاریخ چاپ:	اول / ۱۳۹۴
چاپخانه:	توحید
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸ - ۹۶۴ - ۸۸۰۶ - ۷۵ - ۵
قیمت:	۱۲۰۰۰ تومان

مرکز بخش:

قم: پاساژ قدس، طبقه پنجم، پلاک ۱۶۷، انتشارات عصر جوان

تماس: ۰۳۷۷۳۰۰۳۷ - ۰۲۵ همراه: ۰۹۱۲۵۵۲۸۴۸۰

فهرست تفصیلی فصول

عناوین کلی فصول.....	۶
مقدمه.....	۱۱

فصل ۱. اهمیت تربیت و تبیین آن..... ۱۵

مقدمه.....	۱۶
تبیین تربیت.....	۱۷
الف) فرایند بودن تربیت.....	۱۸
ب) اهمیت تربیت.....	۱۹
ج) هدف‌داری و اهداف تربیت.....	۲۱
د) وقت‌گیر بودن تربیت.....	۲۹
ه) پرداخته بودن تربیت.....	۳۰
و) دشواری و اضطراب در تربیت.....	۳۱
ز) تربیت، پرثمرترین دستاورد آدمی.....	۳۶
معنی و مفهوم لغوی تربیت.....	۴۰
تعاریف تربیت و تصریح اهداف آن.....	۴۳
وظایف تربیت.....	۴۷
الف) وظیفه «رشدی» تربیت.....	۴۸
ب) وظیفه تشخیص تفاوت‌های فردی.....	۵۱
ج) وظیفه تعالی بخشیدن.....	۵۳
تربیت حقیقی و متعالی، معطوف به رشد اخلاقی.....	۵۴
دیگر معانی تربیت و مقایسه آموزش با پرورش.....	۵۹
تأمین عدالت اجتماعی با توسعه نظام آموزشی و تربیت.....	۶۲
نتیجه‌گیری.....	۶۴
فصل ۲. حرفه و رویکرد حرفه‌ای به تدریس.....	۶۵
نظام آموزش و پرورش و نقش تربیت.....	۶۶
اهمیت معلم و سطوح فکری و رفتاری وی.....	۶۹
حرفه، حرفه‌گرایی و شایستگی.....	۷۲
ویژگی‌های حرفه.....	۷۸

۸۷.....	چرایی حرفه‌گرایی در آموزش و تدریس
۸۸.....	ابعاد تدریس
۹۵.....	اخلاق حرفه‌ای تدریس و ویژگی‌های آن
۹۷.....	ویژگی‌های معلم
۹۸.....	حوزه‌ها، نقش‌ها، کنش‌ها و آمادگی‌های کارکردهای تدریس
۱۰۴.....	نقش‌ها، صلاحیت‌ها و آمادگی‌های معلم
۱۰۵.....	کنش‌های تدریس
۱۰۷.....	کارکردهای تدریس
۱۱۷.....	آرمان یا واقعیت؟
۱۲۰.....	نتیجه‌گیری
۱۲۲.....	فصل ۳. توسعه حرفه‌ای معلم
۱۲۴.....	اهمیت توسعه حرفه‌ای
۱۲۷.....	مفهوم توسعه حرفه‌ای و انواع آن
۱۳۰.....	از «آموزش» به «توسعه حرفه‌ای»
۱۳۳.....	اصول، عوامل، شرایط، مراحل و معیارهای توسعه حرفه‌ای
۱۳۵.....	شرایط توسعه حرفه‌ای
۱۳۹.....	صلاحیت‌های حرفه‌ای و معیارهای توسعه حرفه‌ای
۱۴۳.....	توسعه حرفه‌ای و مدیریت دانش
۱۴۷.....	شبکه کیفیت تدریس
۱۵۰.....	رویکردهای توسعه کارکنان
۱۵۱.....	۱. رویکرد آموزش
۱۶۱.....	۲. رویکرد ارزیابی
۱۶۷.....	۳. رویکرد تجارب شغلی
۱۶۷.....	۴. رویکرد روابط بین فردی
۱۷۰.....	آندراگوزی و پداگوزی و یادگیری هم‌افزا
۱۷۶.....	از توسعه حرفه‌ای به سازمان یادگیرنده و توانمندسازی کارکنان
۱۷۹.....	توسعه حرفه‌ای، پیش‌نیاز تدریس مؤثر
۱۸۲.....	انواع بالندگی هیأت علمی
۱۸۵.....	روش‌های رایج در حوزه بالندگی هیأت علمی
۱۸۸.....	درس پژوهی و توسعه حرفه‌ای

۱۹۱.....	هزاره جدید و چشم‌اندازهای پیش‌رو.....
۱۹۲.....	راهبردهای آینده.....
۱۹۶.....	تحولات نظام آموزشی در نگاه کلان و تدریجی و نقش معلم.....
۲۰۲.....	چند راهبرد اساسی تحول.....
۲۰۶.....	تدریس هنر یا علم؟.....
۲۰۸.....	نتیجه‌گیری.....
۲۱۰.....	فصل ۴. نظریه: اهمیت، تعاریف، نقش و کارکردها.....
۲۱۱.....	اهمیت و جایگاه نظریه.....
۲۱۳.....	نقش و نقش آن در عمل.....
۲۱۷.....	ماهیت علم.....
۲۲۰.....	کارکردهای علم.....
۲۲۲.....	پیچیدگی علوم انسانی.....
۲۲۴.....	نظریه، اهمیت و چرایی آن.....
۲۲۸.....	حیطه و ماهیت مطالعاتی نظریه.....
۲۳۱.....	معنا و مفهوم نظریه.....
۲۳۶.....	نحوه شکل‌گیری نظریه.....
۲۳۹.....	اصول نظریه.....
۲۴۲.....	کارکردهای اساسی نظریه.....
۲۴۶.....	ویژگی‌های نظریه علمی.....
۲۴۷.....	طبقه‌بندی نظریه‌ها.....
۲۵۰.....	پارادایم و تئوری.....
۲۵۵.....	نکات کاربردی و نقد نظریه‌ها.....
۲۵۹.....	حرفه و نظریه.....
۲۵۹.....	نتیجه‌گیری.....
۲۶۱.....	پایان کتاب.....
۲۵۵.....	منابع و مأخذ.....
۲۶۵.....	منابع فارسی.....
۲۸۰.....	منابع لاتین.....

مقدمه

حمد و سپاس بیکان خدا را که به برترین مخلوق خود قدرت و توان یادگیری، اندیشیدن، تفکر و تعمق را عطا فرمود. ستایش معبودی را سزااست که به قلم سوگند نمود (ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ، سوگند به قلم و آنچه می‌نویسد (قلم، آیه ۱) و آن را وسیله تنویر افکار قرارداد. خداوندی که این فرصت و نعمت را داد که افراد انسانی در جهت رشد، شکوفایی و اعتلای فردی، اجتماعی، معنوی و الهی به نفس و طیف بیکران‌شان گام بردارند و در این بی‌کرانگی لطف، یادگیری و آموختن موهبتی الهی و والا در جهت اعتلای همه جانبه انسانی گردید. در اعطای این همه نعم، نعمت یادگیری و آموختن یاددادن و یادگرفتن، سرمایه ارزشمند انسان گردید تا به تعالی برسد. تربیت، به‌عنوان یکی از دستاوردهای ارزشمند انسانی و انسان‌ها است. بنیان، تداوم و تعالی زندگی فردی و اجتماعی مرهون و مایه تربیت است.

در نگاه کلی، تربیت در موقعیت‌ها و شرایط گوناگون اعم از رسمی و باغی، رسمی و غیررسمی انجام می‌گیرد، تفکیک مرز عوامل تربیت بسیار دشوار است، اما به‌طور خاص بخش مهمی از تلاش‌های تربیتی در نظام‌های آموزشی انجام می‌گیرد و بالتبع جامعه از آن انتظار بالایی دارد. بی‌دلیل نیست که همه جوامع نظام‌های تربیتی و آموزشی دارند و برخی جوامع نیز در آن سرمایه‌گذاری مادی و معنوی فراوان و قابل توجهی می‌نمایند. چنین توجهی، قابل مرزی بندی و تفکیک است. تجربه توسعه کشورها و شواهد عصر حاضر جوامع پیشرو نشان می‌دهد که در عصر متحول امروز، دیگر سخن از «اهمیت» تربیت نیست بلکه «فوریت» آن و دریایی فزاینده سخن از «معجزه» تربیت است. اگرچه تربیت نمی‌تواند به تنهایی در تغییر زمینه‌های نامساعد اجتماعی به‌عنوان یگانه راه‌حل تلقی شود، اما باید باور نمود که معجزه تربیت می‌تواند به‌مانند معجزه آفرینش انسان، شگفتی‌های باورنکردنی بیافریند. با تربیت است که آدمی‌زاده انسان

می‌شود، گوهر وجودی انسان رشد می‌یابد و انسانیت انسان در گِرو تربیت است که معنا می‌یابد. اهمیت پرداختن به آموزش و پرورش و آنچه مورد توجه این کتاب است، یعنی تربیت، از آن رو است که این نهاد و اقدام، نقش مهمی در پایه‌گذاری و توسعه جهان اجتماعی و فرهنگی جدید ایفا کرده است، از جمله می‌توان به تلاش برای جامعه‌پذیر کردن افراد، گسترش نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی، تربیت متخصصان مورد نیاز جامعه، کمک به ایجاد فرصت‌های برابر دسترسی به دانش و موقعیت‌های اجتماعی برای تمامی طبقات و گروه‌های اجتماعی و در نهایت خردمند کردن تصمیم‌گیری در سطوح فردی و اجتماعی اشاره کرد؛ اما به واقع منظور از تربیت چیست؟ تصویر و تصور مربیان و معلمان از تربیت چگونه است؟ و تربیت چه ارتباط به حرفه دارد؟ اهداف بنیان‌گذاری تربیت صحیح، یادگیری و ابزارهای آن مانند آموزش و تدریس، آن بیش از هر زمان نیاز به «حرفه‌ای شدن» و «توسعه حرفه‌ای» دارد. تربیت از آن دست فعالیت‌های ارزشمند است که نیازمند نگرش، دانش، مهارت و اقدامی حرفه‌ای دارد. در راستای حرفه‌گرایی نوین، راه و اقدامات تربیتی، نگارش این کتاب بر چند فرض عمده مبتنی است:

اول اینکه تلقی حرفه‌ای، سرطانی، ای توسعه دانش، مهارت‌ها و اقدام مؤثر است، تربیت را باید از نگاه «حرفه‌ای» مورد توجه قرار داد و به توسعه حرفه‌ای عوامل تربیتی اندیشید. لیکن از آنجاکه معلم را در کانون فرایند تحول آموزشی و پرورشی قرار می‌گیرد، پرسش این است که چنین توجهی از چه زاویه و منظر باید باشد تا بتواند بر کیفیت، کفایت و کارایی معلم در نظام آموزشی بیفزاید؟ شاید این پرسش از هر چیز مستلزم توجه و اعتباربخشی به نقش حرفه‌ای و توسعه حرفه‌ای معلم باشد. تحول، تحولی نگرشی و فکری است. جهان انسان، جهان اندیشه است و تحول مستلزم تحول در اندیشه است. به همین دلیل کتاب تأکید و توجه ویژه به حرفه‌ای شدن در نگرش، دانش و اقدام دارد. تحول در نظام آموزشی را باید بر فهم تربیت بنیان گذاشت و با نگاهی حرفه‌ای و توسعه حرفه‌ای به آن پرداخت.

دوم اینکه اساساً در هر حوزه‌ای از شناخت، ذهن باید با تفکر و تعمق، قوانین و چارچوب‌ها را دریابد، انتظام دهد و آنگاه خلاقانه از آن‌ها بهره جوید. باید مقصد و مقصود تربیت، ماهیت و فلسفه آن را دریافت و آنگاه از منظری حرفه‌ای، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا نمود. در تربیت، بدون آگاهی و فهم عمیق از آن، مربیان و معلم قادر به شناخت مؤلفه‌ها و عوامل و در نتیجه، تأثیرگذاری بر یادگیری پایدار فراگیران نخواهد بود. چنین آگاهی‌هایی لازمه دانش

حرفه‌ای است. آگاهی معلم از فلسفه و رسالت تربیت، هدف و مقصود آن و همه ابزارهای تربیت، موجب اثربخشی تلاش‌های تربیتی و آموزشی خواهد شد. هدف کلاس‌های درس، تسهیل و ارتقای یادگیری است و معلمان نیز هدایت‌کننده یادگیری هستند. آنان باید درک عمیقی از ماهیت و مبانی، آرمان‌ها و اهداف تربیت و نیز از نظریه‌های یادگیری و آموزش، الگوها و راهبردها و روش‌های تدریس و مدیریت کلاس داشته باشند. می‌توان بدون فهم عمیق و آگاهی از نظریه و نظریه‌ها هم تدریس کرد اما، حاصل کار اثربخش نخواهد بود. یکی از بزرگ‌ترین مصائب و مشکلات نظام آموزشی، این است که از معلم می‌خواهند که پیوسته متوجه فعال‌های، ملی، تجربی تدریس خویش [فردی] باشد، درحالی‌که اگر در تدریس به نقش نظریه، خطرات توجه نشود، به‌وضوح عمل، متکی بر تجربه نیندیشیده و تصادفی خواهد بود. از این رو بین تربیت حرفه‌گرایی و نظریه، پیوند وثیقی وجود دارد. به این منظور، کتاب مجموعاً در چهار فصل، تنظیم شده است.

چهار مفهوم کلیدی «تربیت»، «تدریس»، «حرفه» و «نظریه»، تشکیل دهنده مباحث کتاب است. در **فصل نخست** به اهمیت تربیت پرداخته شده و تعمداً از واژه جامع تربیت به جای تعلیم و تربیت استفاده شده است. در **فصل دوم**، با این استدلال که نگاه و نگرش به تربیت و ابزارهای آن نیازمند حرفه‌گرایی و توسعه حرفه‌ای است، جایگاه معلم و رویکرد حرفه‌ای به تدریس به عنوان کنش اساسی معلم آمده است. **فصل سوم** به توسعه حرفه‌ای کارکنان به‌ویژه معلم به عنوان نقش‌آفرین عمده تربیت فرایند یاددهی-یادگیری، پرداخته شده است. در **فصل چهارم** و پایانی از آنجا که یکی از شاخص‌های حرفه و توسعه حرفه‌ای، آگاهی و فهم نظریه است و اصولاً هر اقدامی بر بنیاد نظریه است، اهمیت، تعاریف، نقش و کارکردهای نظریه مطرح گردیده است.

این کتاب داعیه پرداختن به همه ابعاد و وجوه پیچیده تربیت را ندارد و تنها «نگاهی به تربیت» نموده، نگاهی که نیازمند کنکاش و تعمق بیشتری است. تربیت بیش از چیز مستلزم آن است که با عوامل مرتبط آن به‌طور حرفه‌ای و علمی برخورد شود. آنچه تربیت را توسعه می‌دهد فهم درست، درک ماهیت وجودی و وظایف آن و تلقی جامع از اهداف تربیت و پرهیز از هر گونه آزمایش و خطا است، درک والدین، مربیان و معلمان و اساتید از تربیت، می‌تواند پشتوانه اقدامات مؤثری شود که فرایند تربیت نیازمند به آن است. چالش آن است که تربیت، جدی گرفته نشده و بی‌اندازه آسان انگاشته می‌شود. اهداف تربیت، بس متعالی است. تربیت باید به روح ملی، اراده جمعی و استقلال فردی را رشد دهد. تربیت، نیازمند بنیان‌های فکری و

نظری است، ما هم چنین نیازمند «حکمت تربیت» هستیم.

امید است که مجموع مباحث کتاب، مورد استفاده دانشجویان، دانش‌پژوهان، اعضای هیأت علمی، مدرّسان و معلمان و علاقه‌مندان به مطالعه حوزه‌های علوم و روان‌شناسی، قرار گیرد. مؤلفان امیدوارند از رهنمودهای خوانندگان بی‌بهره نمانند و از طریق پست الکترونیکی به نشانی hpourshafei@birjand.ac.ir و یا pourshafei@yahoo.com نظرات اصلاحی ارزشمند خود را ارائه نمایند تا برغناي مطالب افزوده شود. در هر حال قضاوت بر عهده خواننده محترم است و به قول حافظ شیراز «تا که قبول افتد و چه در نظر آید».

نوبت کهنه‌فروشان درگذشت	نو فروشانییم و این بازار ماست
نو بهاری کو جهان را نو کند	جان گلزارست، اما زار ماست
عقل اگر سلطان این اقلیم شد	همچو دزد آویخته بردار ماست

مؤلفان بر خود فرض می‌دانند مراتب قدردانی و سپاس خود از ویراستاری آقای مرتضی حسینی‌اسفاد و نیز سبّاق آقای جواد عقیلی‌پور و دست‌اندرکاران سخت‌کوش انتشارات عصر جوان و از تلاش صداچه رأیی آقای محمود دهقانی، اعلام و برای آنان آرزوی توفیق نمایند.

چون آغاز یادکرد، نام اوست، پادشاه مدون ری، یآوری، لطف و الطاف آن ذات پاک و مربی بی‌همتا است. پس در نهایت همه سپاس ما و ستایش‌ها از آن اوست، از آغاز تا پایان. آن که بزرگ‌ترین مربی است و صفت «رب» زینده ری است که توفیق را باید از وی طلبید که خود شرط ادب و رستگاری است. توفیق از خداست و تکمیل اوست.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

تایستان - ۱۳۹۴

دانشگاه بیرجند